

מארגוני טרור מקומיים לצבאות טרור היברידיים

התפתחות ארגוני הטרור והאיום הרב-מימדי שהם מציבים

לורנה אטיאס לבובסקי, 2024 | שנה ל-7 באוקטובר

תופעת הטרור מוכרת עוד משחר ההיסטוריה אך זו התפתחה באופן משמעותי עם הזמן. מה שהחל כקבוצות מקומיות הפך לאיום בינלאומי, שהתבטא בין היתר, בריבוי שחקני טרור מגוונים ומורכבים. בעבר, התמודדו מול ארגוני טרור "קלאסיים" שהפעילו זרוע צבאית-טרוריסטית בלבד. בעשורים האחרונים התפתח סוג חדש של ארגוני טרור המכונים בספרות האקדמית "ארגוני טרור היברידיים".¹ ארגונים אלו בעלי שלוש זרועות: זרוע צבאית-טרוריסטית, זרוע חברתית-אזרחית וזרוע פוליטית. האופי הרב-גוני של ארגונים אלו מאפשר להם להרחיב את השפעתם ולשמור על מידה של לגיטימציה. פעילותם המורכבת מאתגרת את המאמצים להתמודד מולם באופן יעיל. הבנה כיצד ארגונים אלו התפתחו, איך הם פועלים ואילו אתגרים הם מציבים היא חיונית לגיבוש מדיניות אפקטיבית.

ההתפתחות לכדי ארגון טרור היברידי היא הדרגתית. מחד, הארגון מבצע פעילות טרור שאינה חוקית ומאידך, מקיים פעילות חברתית ופוליטית שמקנה לו לגיטימציה. ארגונים אלו מספקים שירותי רווחה לאוכלוסייה הכוללים פעילויות חינוך, הקמת תשתיות כמו מרפאות רפואיות, חלוקת מזון ועוד. הזרוע האזרחית מכשירה את לבבות האוכלוסייה המקומית, היא מייצרת תמיכה בארגון ומגדילה את השפעתו באופן כזה המאפשר התפתחות של זרוע פוליטית. המעורבות הפוליטית מתחילה לרוב במישור המקומי ועשויה להתפתח עד כדי השתלבות בפוליטיקה הלאומית, לעיתים באמצעות בחירות, דמוקרטיות ככל שיהיו. כך למשל, ארגון חזבאללה נכנס לפרלמנט הלבנוני בשנת 1992 ובשנת 2005 שולב בממשלה. כיום, ללא מעורבות נציגי חזבאללה לא ניתן להרכיב ממשלה בלבנון.² דוגמה נוספת של מעורבות פוליטית יכולה להיות בדמות הפיכת ארגון הטרור לריבון בפועל, כפי שקרה ברצועת עזה לאחר ההשתלטות האלימה שביצע החמאס בשנת 2007.

ההתפתחות הארגונית מתאפשרת, בין היתר, בזכות תמיכה מדינתית לה זוכים ארגונים אלו שהפכה אותם לארגונים "סמי מדינתיים" שמנהלים צבאות טרור היברידיים. נותנת החסות הבולטת לארגוני הטרור היא איראן, אשר פעלה לאורך השנים לקדם את האינטרסים הגיאופוליטיים שלה באמצעות הקמת מערך "שלוחים" (proxies).

ארגוני טרור היברידיים מנצלים ערכים דמוקרטיים-ליברליים ומייצרים מספר אתגרים בהתמודדות עמם. האתגר המרכזי הוא האופן שבו הם נתפסים על-ידי הקהילה הבינלאומית. בשל הפעילות החברתית והפוליטית שמבצע הארגון, יש מי שאינו רואה בו ארגון טרור. כך למשל, האיחוד האירופי הכריז רק על הזרוע הצבאית-טרוריסטית של חזבאללה כארגון טרור. טיעונים רבים יכולים להסביר מדוע לא הכריזו על ארגון חזבאללה כולו כארגון טרור: החל מהרצון להימנע מערעור על תוצאות הבחירות בלבנון, החשש מפגיעה אפשרית ביחסים הדיפלומטיים עם הממשלה הלבנונית, חשש שהכרזה על הארגון כולו כארגון טרור תזכה להצלחה מוגבלת בלבד ולא תחזק באופן משמעותי את הכוחות הדמוקרטיים במדינה וכן

Boaz Ganor (2015), Global Alert: The Rationality of Modern Islamist Terrorism and the Challenge to the Liberal | 1 :Democratic World. New York, US: Columbia University Press; Eitan Azani (2013), The Hybrid Terrorist Organization Hezbollah as a Case Study. Studies in Conflict & Terrorism 36 (11): 899–916. <https://doi.org/10.1080/1057610X.2013.832113>

The International Institute for Counter-Terrorism (ICT), Setting the Record Straight on Hezbollah. joint research with | 2 the American Jewish Committee (AJC). Retrieved from: [link](#)

חשש לפגוע במי שמעורב בפעילות החברתית של הארגון, שלכאורה אינו עוסק בטרור. יתרה מכך, ישנן לא מעט מדינות שלא רואות בארגון איום עליהן ולכן אינן מעוניינות לפעול נגדו ומצד שני, יש מי שחוששות מסיכון כוחותיהן המוצבים בלבנון במסגרת יוניפי"ל ומעדיפות שלא לפעול באופן ישיר נגד הארגון. הבדלי המדיניות נובעים גם מהעדר הגדרה בינלאומית מוסכמת למונח טרור. בפועל, הימנעות מהכרזה על ארגונים אלו כארגוני טרור או הכרזה חלקית דווקא משחקת לידיהם.

למעשה, הפרדה בין זרועות הארגון היא שגויה במהותה ומלאכותית ביסודה. במקרה של חזבאללה למשל, בכירי הארגון בעצמם מציינים כי מדובר בארגון אחד הוליסטי. הם לא רואים עצמם כארגון מפוצל אלא פועלים כמקשה אחת תחת הנהגתו של מזכ"ל הארגון נסראללה. מתן "הכשר" ולגיטימציה לארגון הטרור ההיברידי, בשל פעילותו החברתית ו/או הפוליטית, היא מסוכנת ופוגעת ביכולת להתמודד מולו באופן יעיל.

חשוב להבין, כי התרבות הפוליטית של הארגונים הללו אינה דמוקרטית. המודלים על בסיסם הוקמו ארגוני הטרור הללו רחוקים מלענות על המאפיינים של דמוקרטיה ליברלית. ארגונים אלו מנהלים מדיניות של "משחק כפול" - מצד אחד הם מעורבים במישור הפוליטי ובו בזמן מנהלים מערך צבאי וחברתי חיצוני למערכת הפוליטית. לעיתים מתקיים מצב של "מדינה בתוך מדינה", שכן הארגון מקים מנגנוני משילות - מוסדות ותשתיות חלופיים - שלא ניתנים לשליטה על-ידי השלטון המרכזי. כמו כן, ההצטרפות לפוליטיקה לא מעידה על זניחת יעדי הארגון. להיפך, מדובר בשלב נוסף בדרך להגשמת היעדים והאינטרסים של הארגון בטווח הארוך. יתרה מכך, שוגים רבים שחושבים שהמעורבות הפוליטית היא צעד להתמתנות. החזות הפרגמטית שמציגים ארגונים אלו נובעת ממאמץ רב שהם משקיעים בשיווק תדמית מתונה, המאפשרת להם "ליהנות מכל העולמות".

אתגר משמעותי נוסף שמייצרים ארגוני הטרור ההיברידיים נובע מאופי פעילותם מתוך שטחי אוכלוסייה אזרחית ונגד אוכלוסייה אזרחית. ההיטמעות באזורים אזרחיים נועדה להוות "חליפת ההגנה" של הטרוריסטים. בניגוד למדינה המחויבת לדין הבינלאומי, ארגון הטרור מפר אותו בגלוי ובמכוון. אם המדינה תפעל נגד הארגון, היא מסתכנת בפגיעה בבלתי מעורבים שתגרור אחריה ביקורת בינלאומית ופנימית והיא עלולה להגביר את האיבה נגדה ולהגדיל את מעגל התומכים בארגון. הלחימה מאז 7 באוקטובר חושפת פעם נוספת איך ארגוני טרור היברידיים, דוגמת חמאס וחזבאללה, מצליחים למנף שימוש באוכלוסייה אזרחית כמגן, תוך שימוש בתשתיות אזרחיות להסוואת נכסים צבאיים. בהקשר זה, היכולת של חמאס לנהל פעולות צבאיות תוך שליטה על האוכלוסייה האזרחית יוצרת דילמות אסטרטגיות עבור ישראל. בפגיעה ביכולות הצבאיות-טרוריסטיות של הארגון מסתכנת ישראל בהחרפת המשבר ההומניטארי בעזה, בגיעה אפשרית בחטופים ועוד.

כדי לגבור על ארגוני הטרור ההיברידיים, יש להבין תחילה כי הכרעה בלחימה אינה מתקיימת עוד רק במישור הצבאי. לראייה, קואליציה בינלאומית רחבה שפעלה צבאית נגד ארגון הטרור ההיברידי דאעש (המדינה האסלאמית) בסוריה ועיראק, אומנם צמצמה את שטחי פעילותו אך הארגון בתגובה התאים עצמו למציאות המשתנה והחל לפעול באופן מבוזז. דאעש הקים מרכזי כובד משניים ברחבי העולם והמשיך להפיץ את מסרי הארגון באמצעות החליפות הדיגיטליות.³

3 | איתן עזאני, יוני פיגל ולורנה אטיאס-לבובסקי, "איום דאעש על ישראל - האתגר ודרכי ההתמודדות מולו - הערכת מצב נכון לחודש ינואר 2016". המכון למדיניות נגד טרור (ICT), אוניברסיטת רייכמן. <https://www.ict.org.il/UserFiles/ICT-He-Ins-ISIS>; איתן עזאני, מיכאל ברק ולורנה אטיאס לבובסקי, "איום דאעש על ישראל: הערכת מצב לאור קריאת דובר ארגון המדינה האסלאמית להכשיל את "תכנית המאה" ולתקוף את ישראל". מאי 2020. המכון למדיניות נגד טרור (ICT), אוניברסיטת רייכמן. <https://www.ict.org.il/images/איום%20דאעש%20על%20ישראל.pdf>

יתרה מכך, בעידן של פוסט-אמת, הכרעה במובן הצבאי הקלאסי כבר אינה חד-משמעית כפי שהייתה וכל צד יכול להכריז על ניצחון.⁴ לכן, נטרול הזרוע הצבאית-טרוריסטית הוא רק שלב אחד בסיכול כולל של פעילות הארגון. מלבד ההיבטים הצבאיים-טרוריסטים, יש לפעול גם אל מול המרחב הכלכלי של הארגון. באמצעות ייבוש מקורות המימון של הארגון ייפגע צינור החמצן המרכזי שלו. התמודדות אל מול היכולות היא קריטית, אך במקביל, ולא פחות חשוב, יש לנקוט יוזמה גם אל מול המוטיבציה של הארגונים הללו לפעול.⁵ חשוב להפעיל לחץ על כל מעגלי התמיכה של הארגון ובתוך כך גם על המדינות התומכות בו. יודגש, כי המאבק בארגון הטרור היברידי הוא מתמשך, רב-מימדי ומחייב מידה רבה של נחישות ונכונות לשלם מחירים.

בנוסף, חשוב להבין כי התלכדות הזירות, או "המלחמה הרב-זירתית" שכולם עוסקים בה מאז 7 באוקטובר, אינה רק מכלול השחקנים שפועלים בניצוחה של איראן, אלא גם באיום הרב-מימדי שמציגים חלק מחברי הקואליציה הזו, הפועלים במגוון מישורים: הצבאי-טרוריסטי, החברתי והפוליטי. ככל שארגונים אלו ימשיכו להתפתח, הם מציבים אתגרים מתמשכים לא רק לישראל, אלא לביטחון הבינלאומי ודורשים יישום של מגוון אסטרטגיות להתמודדות אפקטיבית מול כל אחת מזרועות הפעילות שלהם בו-זמנית.

מלחמת "חרבות ברזל" שפרצה בעקבות המתקפה של החמאס ושחקני טרור נוספים היא דוגמה בולטת לאתגרים שמציבים ארגוני הטרור היברידיים. שילוב הפעילות במישור הצבאי-טרוריסטי, החברתי והפוליטי מקשה על נטרול האיום. יתרה מכך, האיום שמציבים ארגונים אלו אינו מופנה רק לישראל והוא מדגיש את הצורך בתגובה בינלאומית רחבה. בעוד שארגוני הטרור המוקדמים היו ברובם מוגבלים בהיקף פעילותם וביעדיהם, צבאות הטרור היברידיים הוכיחו יכולת לפעול באופן מתואם וגלובאלי. השאלה המעניינת בהקשר זה היא האם הקהילה הבינלאומית מוכנה לפעול בשיתוף-פעולה כדי למגר את התפתחות הארגונים הללו ולבודד אותם מהמערכת הבינלאומית.

לורנה אטיאס לבובסקי, הינה סגנית ראש מחלקת מחקר במכון למדיניות נגד טרור (ICT) ומרצה בבית הספר לאודר לממשל, דיפלומטיה ואסטרטגיה באוניברסיטת רייכמן. בנוסף, היא מובילה מערך קורסים בנושאי טרור, ביטחון ומזרח-תיכון בבתי-ספר ברחבי ישראל. תחומי המחקר שלה הם מבצעי השפעה כחלק מהמלחמה על התודעה, טרור ודמוקרטיה, ארגוני טרור מקומיים וגלובאליים וכן תהליכי הקצנה ותוכניות דה-רדיקליזציה. דוברת עברית, אנגלית, ספרדית וצרפתית ופרסמה מאמרים רבים בנושאי טרור ולוחמה בטרור. בעלת תואר שני (בהצטיינות) מאוניברסיטת רייכמן בלימודי ממשל, דיפלומטיה ואסטרטגיה עם התמחות בטרור.

Matthew d'Ancona, Post-Truth: The New War on Truth and How to Fight Back, London, Ebury Press, 2017; Lee | 4
McIntyre, Post-Truth, London and Cambridge, MIT Press, 2018

| 5 See for example: Boaz Ganor (2008), Terrorist Organization Typologies and the Probability of a Boomerang Effect, Studies in Conflict & Terrorism, 31(4), 269-283. <https://doi.org/10.1080/10576100801925208>; Audrey Kurth Cronin (2009) How Terrorist Ends: Understanding the Decline and Demise of Terrorist Campaigns, Princeton: Princeton University Press; Marc Sageman (2004), Understanding Terror Networks. University of Pennsylvania Press; David Kilcullen (2015) Counterinsurgency. The Routledge Handbook of Insurgency and Counterinsurgency. Routledge; Robert Anthony Pape Dying to Win: The Strategic Logic of Suicide Terrorism. New York: Random House, (2005)